

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

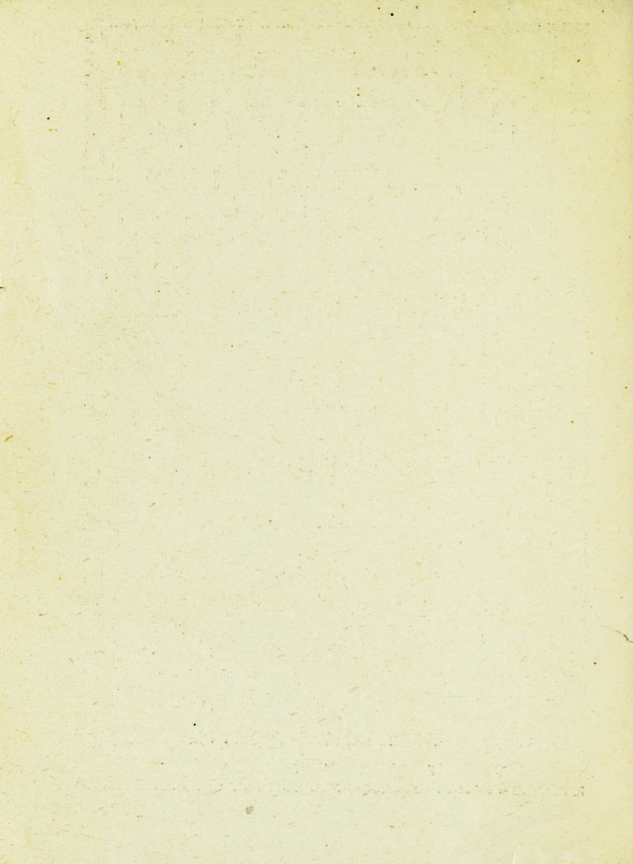
Ռ. ՎԱՐԵՆՑՈՎԱ

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ

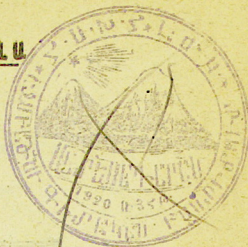
IV

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ՊԵՐՆՎԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ 1929

Ռ. ՎԱՐԵՆՅՈՎԱ

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ
ԶՈՐՐՈՐԴ
ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

A 8421

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՌԵՐԵԿԱՆ-1929

ՊԵՏՏՐԱՏԻ ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՏՊԱՐԱՆ
ՅԵՐԵՎԱՆՈՒՄ

Հր. № 881

Պ. № 9

Տիրած 2.000

Գրառեպար № 1088 ր.

ՄԻԱՑՈՒՑԻՉ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Միացուցիչ համադրումարը կայացավ Ստոկհոլմում, 1906 թվի ապրիլին, առաջին Պետական Դոմայի գումարման նախորդակին:

Ռուսաստանի Սոց.-Դեմ. Բանվորական կուսակցության յերկու Ֆրակցիաները՝ բայլշէիկներն ու մենշէիկները, յերկամյա ընդմիջումից հետո առաջին անգամն էյին ժողովվում միատեղ աշխատելու և կուսակցության միասնականությունը վերականգնելու նպատակով: Այդ յերկու տարիների ընթացքում կուսակցությունը բաժանված երկազմակերպչորեն առանձնացած և միմիանց թշնամի յերկու Ֆրակցիաների: Յերկրորդ համադրումարում յերևան յեկած կազմակերպչական տարաձայնությունները ժամանակի ընթացքում տճելով ու խորանալով, վերածվեցին տակնիկական տարաձայնությունների, վորոնք ուժգին կերպով արտահայտվեցին 1904 թվի վերջերին, նոր խակրալեկանների հայտարարած այսպես կոչված զեմլավային կամպանիայի ժամանակ:

Պետերբուրգի բանվորների հունվարի 9-ի յելուլթը, վորը վերջացավ բարբիկադային կռիվներով, կուսակցության առաջ գրեց մի շարք նոր հարցեր՝ պրոլետարիատի դերի մասին բուրժուական-դեմոկրատական հեղափոխության մեջ, զինված ապստամբության, ժամանակավոր հեղափոխական կառավարության և դեպի դժուրացիությունն ու լիբերալները սենհնալիք

վերաբերմունքի մասին: Մենշևիկական «Իսկրայի»^{*)} և բայկեիկական «Վպերյոդ»^{**)} թերթերի եջերում կատարի բանակնիվ եր մղվում այդ հարցերի շուրջը:

Բայկեիկները գտնում եյին, վոր միապետությունը տապալելու համար անհրաժեշտ ե համառոտական զինված ապստամբություն, ընդդէնով, վոր պրոլետարիատը իր զրությամբ հանդիսանալով ամենահեղափոխական դասակարգը, կարող ե ե պետք ե վճռական զեր խաղա դեմոկրատական հեղաշրջման մեջ: Իսկ այս հանգամանքը պարտադրում ե կուսակցությանը կազմակերպելու պրոլետարիատի ուժերը պայքարելու համար միապետության դեմ քաղաքական զործադուհների և զինված ապստամբության միջոցով: Կուսակցությունը պարտավոր ե իր վրա վերցնելու զինված ապստամբության վոչ միայն քաղաքական, այլ և նրա կազմակերպչական-տեխնիկական նախապատրաստումն ու իրականացումը:

Իսկ մենշևիկները նախազգուշացնում եյին կուսակցությունը զինված պայքարի ղեկավարությունը վերցնելու վտանգից և յերկյուղ եյին կրում չլինի թե պատմությունը կուսակցության վրա դնի ղեկավարի դերը նաե բուրժուական հեղափոխության հազթանակի բուպեյին: Նրանք պատրաստ ելին այդ դերը ղեջել զանազան մանր ու խոշոր Գապոններին, տերրորիստներին և պրոլետարիատի զանազան տեսակի ուղիկիցներին:

*) Մենշևիկների Ֆրակցիայի ղեկավարող որդանը, վորը լույս եր տեսնում արտասահմանում 1903 թվի վերջերից:

**) Բայկեիկյան Ֆրակցիայի ղեկավարող որդանը, վորը լույս եր տեսնում արտասահմանում 1903 թվի սկզբներից:

Զինոված ապստամբութեան հարցի հետ, 1905 թվին բայլշիկները սերտ կերպով կապում ելին նաև ժամանակավոր հեղափոխական կառավարութեան հարցը: Կոչելով բանվորներին հաղթելու միապետութեանը, նրանք առաջադրում էին պրոլետարիատի և գյուղացիութեան հեղափոխական-դեմոկրատական զիկտատութիւն լոզունգը: Հաղթանակող հեղափոխական ժողովուրդը (պրոլետարիատն ու գյուղացիութեանը) պետք է իշխանութեանն իր ձեռքը վերցնէր՝ հակահեղափոխական բոլոր փորձերը հաղթահարելու և հիմնադիր ժողով պումարելու նպատակով:

Հաղթական ապստամբութեան— ժամանակավոր հեղափոխական կառավարութեան— հիմնադիր ժողով — դեմոկրատական հանրապետութեան — ահա այն ուղին, վորով մեր կուսակցութեանը Վ. Ի. Լենինի ղեկավարութեամբ ձգտում եր ուղղել հեղափոխական շարժումը 1905 թվին: Իսկ մենշևիկների ղեկավարները՝ Մարտինով, Պլևիանով, Մաբտով և ուրիշները, վճռական հակասովորդներ էին պրոլետարիատի և գյուղացիութեան հեղափոխական-դեմոկրատական զիկտատութեան լոզունգին և անթույլատրելի էին հանարում սոցիալ-դեմոկրատիայի մասնակցութեանը ժամանակավոր հեղափոխական կառավարութեան մեջ՝ հանրապետութեան համար մղվող պայքարի և մինչմում ծրագրի իրականացման միջոցին: Նրանք յերկյուղ էին կրում, վոր կուսակցութեանը իշխանութեան գլուխն անցնելով, հարկադրված կլինի ձեռնարկելու հասարակութեան արմատական սոցիալիստական վերափոխութեանը այն միջոցին, յերբ դրա համար դեռ հասունացած չէին սոցիալ-տնտեսական պայման-

ները՝ մի քայլ վոր կտրուկ եր վերջանալ քաղաքական կործանումով և վիժումով:

Այսպիսով 1905 թ. սկզբներին կուսակցութեան մեջ ձևավորվել եր յերկու տակտիկա: Այդ տարաձայնութիւնները շուտով կազմակերպչորեն ամրապնդվեցին մի կողմից չերբոքէ համապումարում (բայլէիկները) և մյուս կողմից մենշէիկներին կոնֆերենցիայում (վոր տեղի ունեցավ միաժամանակ յերբոքէ համապումարի հետ):

1905 թ. հոկտեմբերի նախորդակին լուրջ տարաձայնութիւններ տռաջացրեց Բուլիպինյան Դումայի հարցը: Բայլէիկները կոչ ելին անում ըոյկոտի չենթարկել Դուման և դիմել քաղաքական գործադուլներ: Մենշէիկները դատապարտելով ըոյկոտի քաղաքականութիւնը, հաշտարարում ելին, թե անհրաժեշտ ե մասնակցել ընտրութիւններին և հրավիրել բանվորական համագումար: Ամբողջ չերկրովը մեկ ծալը տռած հոկտեմբերյան փոթորկալի գործադուլը դեն շարտեց Բուլիպինյան Դուման*) և պատմական բեմ բարձրացրեց պրոլետարիատին:

Հոկտեմբերյան որերին պրոլետարիատը արդեն ըոլորի կողմից ընդունված ղեկավարն եր հեղափոխական շարժման Պրոլետարական կազմակերպութիւնները—բանվորական պատգամաւորներին խորհուրդները—ձեռքերը մեկնում՝ ելին գետի իշխանութիւնը: Բայլէիկներին լուրճագները ընդունվում ելին բանվորական լայն մասսաների կողմից: Իրերի ընթացքը

*) Որենքը՝ Բուլիպինյան Դումայի մասին հրապարակվեց 1906 թ. սոստաոսի 6-ին Այդ Դուման որենսդրա-խորհրդակցական մարմին եր, ընտրված բարձր գույքային ցենզի հիման վրա:

լիովին արդարացրեց նրանց տակտիկան և հարկադրեց մենչեիկներին ձախաճալ: Մենչեիկների ղեկավար որդաններն առանց բանվորների մնալու լիբկուզից ըստիպված ելին կիլառելու բալլչեիկների տակտիկական գիծը: Հոկտեմբերյան որիւրը նշանավոր չափով հող պատրաստեցին միանալու համար:

Հոկտեմբերին սկսում և ուժեղանալ կուսակցութւան մեջ շարժումը հողուտ միացման: Հեղափոխական կովի պայմանները տիրոջն պահանջում էին գործողութւոնների միասնականութւոն և համաձայնեցում պիտիտարիստի յեղւթների միջոցին: Միանալու ձգտումն ուժեղանում էր նաև ստորին շերտերում, բանվորների մեջ: Սրանք անմիջական բնականաակցելով հեղափոխական կովին, զգում էին միասնականութւան անհրաժեշտութւոնը՝ գործի հաջողութւան համար: Տեղերում փորձեր ելին անում գուդահեռ կազմակերպութւոնները լիովին միացնելու: Կուսակցութւան ստորին խավերը միանում էին ինքնակամ կերպով:

Կուսակցութւան ղեկավար կենտրոնները հունպես սկսել ելին շարժել: Բանակցութւոններ ելին սկսել բալլչեիկների կենտկոմի և մենչեիկների կազմակերպչական հանձնաժողովի, ինչպես և կենտրոնական որդանների խմբագրութւոնների միջև: Միանալու հարցը դրվեց յերկու ֆրակցիաների կոնֆերենցիաներում, մենչեիկական կոնֆեկոնցիան կայացավ նոյեմբերի վերջերին, բալլչեիկականը՝ դեկտեմբերի ըսկիզբներին, ապստամբութւան միջոցին: Առաջին կոնֆերենցիային ներկա էին բալլչեիկական կենտկոմի անդամները: Կազմակերպչական հարցերի շուրջը կայա-

ցավ համաձայնութիւնս Յերկուսն ել ընդունեցին դեմոկրատական կենտրոնացման սկզբունքը: Բայլ շեփկներէ կոնֆերենցիան, վորը տեղի ունեցավ Թամմերֆորստում (Ֆինլիանդիա), բանաձև ընդունեց գործնական և գրական կենտրոնների հավասարութեան հիմունքներով անհապաղ միացման, ինչպէս և տեղական զուգահեռ կազմակերպութիւնները ձուլելու մասին: Յերկու կոնֆերենցիաների վորոշումների համաձայն կազմիկց միացյալ կենտրոնական կոմիտե չերկու Ֆրերակցիաների նախկին կենտրոնների անդամների հավասար թիւով ներկայացուցիչներէց, վորին և հանձնարարվեց կազմել միացյալ խմբագրութիւն կենտրոնական որդանի համար նույն ներկայացուցչական ըսկզբունքների հիման վրա: Միացյալ կենտկոմին հանձնարարվեց հրավիրել կուսակցական համագումար: Մշակված հրահանգի համաձայն համագումարի պատգամավորների ընտրութիւնները պետք ե կատարվիչին պրոպոքիտնալ ներկայացուցչութեան լայն դեմոկրատական հիմունքներով: Կուսակցութեան բոլոր անդամներին իրավունք եր վերապահվում մասնակցելու համագումարի որակարգի հարցերի քննութեանը և պատգամավորների ընտրութիւններին: Վճռական ձայնի իրավունքով պատգամավորներն ընտրվում եյին տվյալ կազմակերպութեան անդամների կողմից, հաշվելով յուրաքանչյուր չերեք հարյուր անդամին մեկ ներկայացուցիչ: Հարկուր հիսունից վոչ պակաս անդամ ունեցող կազմակերպութիւնները նույնպէս ընտրում եյին մեկ պատգամավոր: Խորհրդակցական ձայնի իրավունքով ոգտվում եյին կենտկոմի և կենտրոնական որդանի խմբագրութեան անդամները ըստ կենտկոմի

ընտրութեան և մեկական պատգամավոր ելին տալիս շրջանալին կենտրոններն և այն քաղաքալին կոմիտեները, վորոնց դործունեութեան շրջանում կային ինը հարյուրից վոչ պակաս անդամներ:

Յերկու ֆրակցիաների միացյալ ջանքերով հաստատարաստվում էր կուսակցութեան միասնականութիւնը: Թվում էր թե միացուցիչ համադրումարին մնում էր միայն ամրապնդել այդ միացումը: Սակայն իրերի ընթացքը ամենաանդոք կերպով քայքայեց այդ հույսերն ու սպասումները: Միացուցիչ ձգտումներն ամենացայտուն կերպով չերևան չեկան պրոլետարիատի ամենասուր և լարված պալքարի միջոցին, չերը բարրիկադալին կոիվների ալիքները չայն տաքածվել ելին ամբողջ Ռուսաստանում և իրենց հետ դրավել ելին նուշխիսկ մենշևիզմի ղեկավարներին: Բայց ղեկամբերյան ապստամբութիւնը վերջացավ պարտութեամբ: Հեղափոխական փոթորիկն անցավ, թողնելով պրոլետարիատի շարքերում քայքայումի ու ավերի հետքեր: Միապետական ամբողջ մի անգամից վերցնել-չհաջողվեց: Գրոհը հետ եր մղված: Սկսվեց պարտվածների դաժան դատաստանը ցարիզմի կողմից:

Դեկտեմբերյան պարտութիւնը ծանր հարված հասցրեց կուսակցութեանն ու նրա միասնականութեանը: Մենշևիկներին համար ապստամբութիւնը մի լուրջ փորձութիւն էր: Նրանք զրան չգիմացան: Հեղափոխական մրրկի ազդեցութեան տակ, վախենալով կորցնել բանվորների վստահութիւնը, նրանք հարկադրված ելին մասնակցելու հոկտեմբեր-դեկտեմբերյան շարժումներին, բայց պարտութիւնից հետո նրանց շարքերը տատանվեցին: Նորից նրանց տիրեց տարա-

կուտանք: հսկողութեան-գեղարարական տակտիկայի ճիշտ լինելու մասին: Նորից սկսեցին հնչել նրանց հին լերգերը՝ բայլշեիկների բունտարական—զավա-դըրական տենդենցների մասին: Մենշեիկները սկսեցին տատանվել և ցուցադրել անհետևողականութուն, առաջ քաշելով առաջին Դումայի ընտրական կամպանիայի միջոցին «մասնակցել ընտրական կամպանիային՝ չընտրելու համար» կիսատ պռատ լողունը: Իսկ համագումարից անմիջապես առաջ նրանք սկսեցին վճռականապես դատապարտել բոլիոտի տակաիկան: Այսպիսով համագումարի նախորդակին առաջացան տակտիկական լուրջ տարաձայնություններ: Համագումարի ընտրությունները կատարվեցին յերկու տակ-տիկաների պլատֆորմների դրոշի տակ: Պաշքարը կատաղի եր: Այսպիսով միացուցիչ համագումարը յերկու հոսանքների պաշքարի ասպարեզ դարձավ և ցա-տուն կերպով հայտնաբերեց նրանց սկզբունքային տարաձայնությունները:

Ստոկհոլմի համագումարին ներկա էին մոտ 150 պատգամավոր, վորոնցից 111-ը վճռական և 39-ը խորհրդակցական ձայնի իրավունքով: Վճռական ձայ-ներից 46 բայլշեիկներին եր պատկանում և 62 մենշեիկներին: Հաշտվողականները կամ կենտրոնը անը-շան մի խմբակ եր, վոր թեքվում եր դեպի մենշեիկ-ները: Մենշեիկներն, այսպիսով, համագումարում ու-նեյին կայուն մեծամասնություն, վորը հնարավորու-թյուն եր ընձեռնում նրանց իրենց ֆրակցիոն ժողով-ներում նախորոք համաձայնության գալու և այդպի-սով կանխորոշելու համագումարի վերոշումները:

Միացուցիչ համագումարը եյապես. մենշեիկական

համագումար երբ Մենշևիկները դերակշռութիւնը բացառութեամբ հ նրանով, վոր համագումարի ընտրութիւնները կայացան այն միջոցին, լերը պրոլետարական կազմակերպութիւնները քայքայված էին և չէին կարողացել դեռ ուշքի գալ հաղթանակող հակահեղափոխութեան ծանր հարվածներից, իսկ պրոլետարիատը դեռ չէր թոթափել իրենից դեկտեմբերյան պարտութեան հետեանքով առաջացած չփոթութիւնն ու լքումը:

Ֆրակցիոն պայքարն սկսվեց հենց առաջին իսկ նիստերին, նախագահութեան ընտրութեան և համագումարի որակարգի հարցերի քննութեան առթիւ: Նախագահութեան անդամներ ընտրվեցին Լենինը, Պլեխանովը և Դանը: Բայլըիկների ջանքերով որակարգի հարցերի մեջ ընդունվեցին ընթացիկ մոմենտի և պրոլետարիատի դասակարգային խնդիրների գնահատութեան հարցը: Խոշոր վեճեր առաջացան ազգային սոցիալ-դեմոկրատական կազմակերպութիւնների—լհհերի, լատիշների և հրեական Բուդդի—միացման հարցի շուրջը: Վերջիններիս հերկայացուցիչները պահանջում էին միացման հարցը քննել առաջին հերթին, վորպեսզի իրենք հնարավորութիւն ունենան վճռական ձայնի իրավունքով ակտիվ մասնակցութիւն ցույց տալ համագումարի աշխատանքներին, քանի վոր համագումարի վորոշումներն անդրադառնալու էին նաև այն կազմակերպված պրոլետարիատի վիճակի վերա, վորոնց ներկայացուցիչներն էին իրենք: Բայլըիկները նրանց պաշտպանում էին. իսկ մենշևիկները, քանի վոր տարակարծիք էին նրանց հետ տակաւինական հարցերի առիթով չէին ցանկանում բայլըի-

վիկինների դերքն ուժեղացնել համագումարում ու այդ պիսով տատանել իրենց գերակշռությունը, միացման հարցը լուրջ կազմակերպչական-տեխնիկական հարց հայտարարելով, հետաձգեցին համագումարի վերջը: Այն ինչ հենց այդ հարցը քաղաքական առաջնակարգ կարևորություն ներկայացնող հարց էր. չե՞ վոր հարցը վերաբերում էր ամբողջ Ռուսաստանի պրոլետարիատի՝ մեկ միասնական Ռուսաստանի Սոց.-Դեմ. Բանվորական Կուսակցության դրոշակի տակ միանալուն:

Մանդատային հանձնաժողովում մշտական կատաղի կռիվ էր: Բայլշևիկները մանդատները չեյին ընդունվում: Առաջին մանդատային հանձնաժողովի նախագահը հաշտվողականներից էր, սակայն նա անզոր գտնվեց իր հաշտեցուցիչ դերը կատարելու: Առաջին մանդատային հանձնաժողովը իր ամբողջ կազմով հրաժարվեց: Կատաղի վեճեր առաջացան Պետերբուրգի, Միրիբի և Թիֆլիսի կազմակերպությունների մանդատների քննության ժամանակ: Թիֆլիսի պատգամավորների թիվը 11 էր. նրանց մի մասի դեմ առարկում էին Եյին Թիֆլիսի բանվորներից մի քանիսը: Պետք է ընդգծել, վոր Թիֆլիսի միջնակիները համագումարում կարևոր դեր էյին խաղում:

Միացուցիչ համագումարը քննության առավ հետևյալ հարցերը. 1) Ազրաբային ծրագրի վերանայումը, 2) Հեղափոխական մոմենտի և պրոլետարիատի դասակարգային խնդիրների գնահատությունը, 3) Վերաբերմունքը դեպի Պետական Դոման, 4) Զինված ապստամբություն, 5) Պարտիզանական յեղույթներ, 6) Ազգային սոց.-դեմ. կազմակերպությունների հետ միանալու հարցը, 7) Կուսակցության կանոնադրությունը:

Համագումարն ընդունեց մի շարք վորոշումներ հետևյալ հարցերի մասին. 1) Վերաբեր խոնք դիպի գյուղացիական շարժումը, 2) Վերաբերմունք դեպի Պետական Դուման, 3) Զինված ապստամբություն մասին, 4) Պարտիզանական գործողությունների մասին, 5) Պրոֆեսիոնալ միությունների մասին, 6) Դեպի բուրժուական կուսակցություններն ունենալիք վերաբերմունքի մասին (համագումարը հաստատեց Ամբաստերգամի միջազգային կոնգրեսի վորոշումները*): Ընդունվեցին նաև ազրարային նոր ծրագիրը և կուսակցության նոր կազմակերպչական կանոնադրությունը:

Առաջին հերթին համագումարում քննության առնվեց մեր ազրարային ծրագրի հարցը, վորը չերկար ու տաք վիճարանությունների առաջացրեց և հայտնաբերեց լուրջ տարաձայնություններ բալլըխիկների և մենշևիկների միջև: Ազրարային հարցը մեր առաջին հեղափոխության հիմնական հարցն էր: Պարզ և վորոշ հասկանալու համար նրա նշանակությունը Ռուսաստանի տնտեսական և քաղաքական կյանքում անհրաժեշտ և մի փոքր հիշել անցյալը:

1861 թվի գյուղացիական բարենորոգումները, վոր կիրառվեցին վերևից՝ կառավարություն և կալվածատերերի կողմից, վերջնականապես չվոչնչացրին ճորտատիրությունը, այլ լուկ կերպարանափոխեցին այն: Այդ բարենորոգումների խրախուսողներն ու դործիչները ամենից շատ մտահոգված էին նրանով, վոր չլինի թե դիպեն ազնվական դասի շահերին: Գյուղացիներին ազատելիս նրանք գյուղացիներից կտրեցին այն բո-

*) Ամստերդամի միջազգային կոնգրեսը անդի ունեցավ 1904 թվին:

լոր քաազուչն հողերը, խոտհարքներն ու անտառները, վորոնցից նրանք ոգտվում եյին ճորտատիրական իրավունքի ժամանակ. դուրս յեկավ, վոր գյուղացիների հողատիրության տարածությունը նրանց ազատվելուց հետո նշանավոր չափով կրճատվեց:

Վիճակագրական տվյալների համաձայն (1905—1907 թ.) կալվածատիրական և գյուղացիական հողատիրության վոխհարարերությունները հետեյալ պատկերն ունեւր. կալվածատերերին պատկանում եր 70 միլիոն դեսյատին, վորոնցից քսան միլիոնը պատկանում եր միմիայն 700 հողատերերի, այսինքն ամեն մեկին ընկնում եր մոտ 30 հազար դեսյատին, այն ինչ տասը միլիոն գյուղացիական տնտեսություններին պատկանում եր 73 միլիոն դեսյատին, կամ ամեն մեկ տնտեսությանը 7 դեսյատին:

Կալվածների այդպիսի մեծ չափերը հարկադրում եյին կալվածատերերին հողը կամ կապալով տալ և կամ մշակել այն գյուղացիների ինվենտարով: Այսպիսի պայմաններում թե գյուղացիական և թե կալվածատիրական հողերը մշակվում եյին ամենավատթար ձևերով: Հողագործության առաջդիմության մասին վոչ մի խոսք լինել չեր կարող: Հողը ուժասպառ եր լինում, բերքատվությունը նվազում, իսկ յերբեմն ել անբերրիությունը ընդունում եր սոսկալի չափեր, ինչպես այդ տեղի ունեցավ 1891 թվին, յերբ անբերրիությունը տարածվեց քառասուն միլիոն ազգաբնակչություն ունեցող յերեսուն նահանգներում: Պարբերական անբերրիությունները մի քանի տեղերում սովորական յերեւութ եր դարձել: Ուրեմն խոշոր կալվածատիրական հողատիրությունը դանդաղեցնելով գյու-

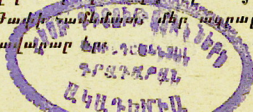
դատնետեսության արտադրական ուժերի վարպապումը, աշխարհում նպաստում էր հետամնացության և ընդհանուր անշարժություն: Փառատորեն ազատ աշխատանքը ճորտային և ստրկային աշխատանք էր: Ռուսական գյուղի խորքերում այսպիսի ճորտային հարաբերությունների գոյությունն ու գերիշխանությունը ապահովում էին վարենի կալվածատիրոջ տիրապետությունը վերևում. տնտեսական այս հիմնաքարի վրայ էր պահպանվում ռուսական միապետությունը:

Քսաներորդ դարի սկիզբները նշանավոր դարձան Պալտավայի և Կիևի նահանգների ագրարային շարժումներով (1902 թ.), վորտեղ գյուղացիները ավերեցին կալվածատերերի տնտեսությունները: Գյուղացիների համբերության բաժակը լցվել էր: Այս շարժումները վերահաս մրրիկի անդրանիկ վորտներն ելին: Յեկավ փոթորկալի 1905 թիվը: Յապոնական պատերազմը և քաղաքներում սկսված հեղափոխությունը շարժեցին բազմամիլիոն գյուղացիությունը: Յեվրոպական Ռուսաստանի ամբողջ տարածությունում ծավալվեց գյուղացիական անկարգությունների լայն և անհղալիքը: 1905 թվի փետրվարից գյուղացիական շարժումը սկսում է աճել, հասնելով նույն թվի հոկտեմբեր—դեկտեմբերին իր բարձր գագաթնակետին, յերբ 501 գավառներից 261 գավառում տեղի ունեցին այդ շարժումները: Պատժիչ ջոկատները 1906 թվի սկզբներին փոքր ինչ թուլացրին շարժումը, սակայն նույն թվի ամառը նա նորից ուժեղացավ: Գյուղացիները ձգտելով «դուրս վռնել կալվածատերերին գյուղից» ավերում էին նրանց տնտեսությունները և խլելով հողերը, խոհաբարքները տանում էին դաշտերից հուն-

ձը, խոտը, կոտորում ելին անտառները: Մակայն գյուղացիները չեյին բավականանում միմիայն կալվածատիրական ագարակներն ավերելով, այլ և արագ կերպով կաղմակեղալում: Ելին ու իրենց առաջավոր ներկայացուցիչների միջոցով պահանջում էին «հող և աղատություն»: Ահա թե ինչպիսի դրություն եր տիրում այն ժամանակ, յերբ նախապատրաստվում եր միացուցիչ համագումարի հրավիրումը: Ռուսաստանի Սոց.-Դեմ. Բանվ. Կուսակցությունը իր գոյության սկզբից բավական ուշադրություն եր դարձնում գյուղացիական հարցի վրա: «Աշխատանքի աղատության» խմբակը իր ծրագրում (1885 թ.) պահանջում եր արմատապես վերանայել մեր ագրարային հարաբերությունները: Կուսակցությունը շարունակ մերկացնում եր այն «կեղծավոր կոմեդիան», վորը միամիտ մարդիկ համարում էին «գյուղացիների և հողի աղատություն»: Պրոլետարիատը, ինչպես և գյուղացիությունը շահագրգռված էին ճորտատիրության մնացորդների վոչընչացումով, այն մնացորդների, վորոնք դանդաղեցնում էին գյուղատնտեսության զարգացումն ու դրանով իսկ կասեցնում էին ամբողջ ժողովրդական տնտեսության զարգացումը:

«Իսկրա»-ի և «Զարյա»-ի խմբագրության մշտկած և չերկրորդ համագումարի կողմից ընդունված ագրարային ծրագիրը պահանջում եր՝ ճորտատիրական իրավունքի մնացորդները վերացնելու նպատակով հաստատել գյուղացիական կոաիտներ՝ վերադարձնելու համար գյուղական հասարակություններին այն հողերը, վորոնք կտրված էին գյուղացիներից ճորտատիրական իրավունքը վերացնելու ժամանակ և վորոնք

կալվածատերերի ձեռքում ծառայում էին իբրև միջոց
 գյուղացիներին ստրկացնելու Բացի այդ նա պահան-
 ջում եր վերացնել բոլոր հետգնման (выкупные) և
 պարհակային (оброчные) վճարումներն ու բոլոր այն
 որենքները, վորոնք խանդարում էին գյուղացուն՝
 կարգադրելու իր հողը իր ցանկության համեմատ Ծը-
 րագրի մեջ աշխարհի սահմանափակ պահանջներ մը-
 ցնելը ինչպիսին է «Отрезки» բացատրվում եր նըս-
 տով, վոր 1903 թվին գծվար եր վորոշել, թե ինչ գիրք
 կրունի գյուղացիութունը, յերբ հեղափոխությունը
 կարթնացնի նրան քաղաքական կյանքի համար—ար-
 դյոք նա դուրս կգա վորպես հեղափոխական—գեմոկ-
 րատական կուսակցության, թե վորպես կարգի և ո-
 րենքի կուսակցություն։ Այն ժամանակները գյուղա-
 ցիներին համարում էին միապետական տենդենցներով
 վարակված և վստահ չէին, թե նա գեմոկրատիա-
 յի համար մարտնչող ուժ ե։ Հավատացած չէին, թե
 ինչ բնույթ և ինչ չափեր կնդունի գյուղացիական
 շարժումը։ 1905 թիվը ցրեց բոլոր այդ տարակու-
 սանքներն ու չերկուղները։ Գյուղացիական շարժման
 հեղափոխական-գեմոկրատական բնույթը միանգամայն
 վորոշվեց։ Գյուղացիությունը իր հողային պահանջնե-
 րի մեջ հատումներից (отрезки) շատ ավելի առաջ եր
 գնում։ Նա, վոր պես ճնշված դաս, գլուխ եր բարձրացրել
 պաշարելու կալվածատիրական հողատիրության դեմ
 և բարձրաձայն հայտարարելով թե՛ «հողը վոչ վոքինը
 չե, այլ ժողովրդինն է», պահանջում եր վերացնել մին-
 չե իսկ հողի մասնավոր սեփականությունը։ Գյուղա-
 ցիական շարժման թափի համեմատ մեր ագրարային
 ծրագիրն այլևս անբավարար եր։

Յերրորդ համագումարը (1905 թվին) և մենշեիկներին կոնֆերենցիան բավականացան նրանով, վոր ընդունեցին տախտիկական բանաձև՝ պաշտպանելու գյուղացիության բոլոր հեղափոխական ձեռնարկումները, ներառյալ նաև բոլոր կալվածատիրական, արքունական, վանքապատկան և ուղելի հողերի բռնագրավումը: Այսպիսով ստացվել եր անհամաչափություն ագրարային ծրագրի և բանաձևի մեջ: Բանաձևն իր մեջ պարունակում եր ավելի լայն և ընդհանուր պահանջներ, քան կուսակցության ծրագիրը: Ագրարային ծրագիրը վերանայելու խնդիրը հերթական եր դարձել: Դեկտեմբերին միացյալ կենտրոնական կոմիտեն նշանակեց առանձին հանձնաժողով ծրագրի նախագիծը մշակելու համար: Հանձնաժողովի մեջ մտնում եր և Վ. Ի. Լենինը, վորի նախագիծն ընդունվեց հանձնաժողովի կողմից:

Ագրարային ծրագրի հարցի առիթով համագումարը լսեց յերկու հիմնական և յերեք լրացուցիչ դեկլարացիաներ: Ագրարային հանձնաժողովի մեծամասնության նախագիծը պաշտպանելու համար առաջինը դուրս յեկավ Լենինը: Նա ապացուցում եր, վոր մեր ագրարային ծրագիրը պետք և տա պարզ ու վորոշ հեղափոխական լուղունգներ: Ներկա մոմենտում այդ լուղունգներն են. 1) Բոլոր յեկեղեցական, վանքապատկան, ուղելի, արքունական և կալվածատիրական հողերի կոնֆիսկացիան: 2) Կալվածատիրական իշխանության բոլոր մնացորդներն ու կալվածատիրական արտոնություններն անմիջապես վոչնչացնելու նպատակով հիմնել գյուղացիական կոմիտեներ, վորոնք պետք և փաստացիորեն կարգադրեն կոնֆիսկացիայի յին-

թարկված բոլոր հողերը, մինչև նրանց վերջնական կարգավորումը համաժողովրդական հիմնադիր ժողովի կողմից: 3) Վերացնել հողի մասնավոր սեփականութ-
թյունը և բոլոր հողերը հանձնել ամբողջ ժողովրդին
վորպես ընդհանուր սեփականություն՝ վորոշ քաղա-
քական պալմաններում, դեմոկրատական հանրապետու-
թյուն հաստատելու գեպքում: Այս պահանջները դնե-
լով Լենինը միաժամանակ ընդգծում էր, Վոր ագրա-
րային ամեն տեսակի վերափոխումների միջոցին կու-
սակցությունը պետք է ձգտի ստեղծելու գյուղական
պրոլետարիատի ինքնուրույն դասակարգային կազմա-
կերպություն: Նա ագրարային հեղափոխությունը սեր-
տորեն կապում էր քաղաքական հեղաշրջման հետ,
մասնանշում էր, Վոր գյուղացիությունը անկարող
կլինի պահպանել իր հողային նվաճումները, յեթե նա
չտապալի միապետությունը, յեթե չնվաճի հանրապե-
տություն՝ ընտրովի պետական պաշտոնյաներով և մեշ-
տական զորքի փոխարեն՝ ժողովրդական միլիցիայով:
Այդ պատճառով եւ գյուղացիությունը իր ձեռքը ձը-
գելով հողը, պետք է առաջ դնա իր պայքարում և
տապալի հին իշխանությունը: «Մենք պետք է պարզ
և վորոշակի ասենք գյուղացիությանը, ասում էր Լե-
նինը, — յեթե դու ցանկանում ես ագրարային հեղափո-
խությունը հասցնել իր վերջնական վախճանին, պետք
է մինչև վերջ տանես նաև քաղաքական հեղափոխու-
թյունը»: Հեղափոխության վճռական հաղթանակի գեպ-
քում կուսակցությունը պետք է պահանջի հողի ազ-
գայնացում, այսինքն հողի սեփականության իրա-
վունքի հանձնումը պետությանը: Ազգայնացումը հար-
վածելով հողի մասնավոր սեփականատիրությանը, կը-

հարթի սոցիալիզմի համար մղվող հետագա պայքարի ուղին: Ազգայնացումը համապատասխանում է գյուղացիության այժմյան տրամադրություններին, վորովհետև գյուղացիների շրջանում «լայն տարածված է հողի հասարակական սեփականության դադափարը»:

Լենինյան ագրարային ծրագիրը կոչում էր գյուղացիներին անմիջական հեղափոխական պայքարի կալվածատերերի դեմ, հանձնարարում էր նրանց անհապաղ գրավել կալվածատիրական հողերը տեղերում, տապալել հին իշխանությունը և հանձինս գյուղացիական կոմիտեների ստեղծել նոր հեղափոխական իշխանություն: Գյուղացիական կոմիտեները հողային պահանջների շուրջը կհամախմբեն և կկազմակերպեն գյուղացիությունը վորպես մի հզոր ուժ ուղղված հին պետական կարգերի դեմ:

Յերկրորդ զեկուցողը - Ջոնը (Մասլով *) - պաշտպանում էր հողի մունիցիպալիզացիայի դադափարը, այսինքն պահանջում էր հողը հանձնել հասարակական ինքնավարության մարմիններին: Նա պահանջում էր «մասնատիրական հողերը (խոշոր հողատիրական) հանձնել խոշոր շրջանային ինքնավար կազմակերպություններին:

«Ուտարացման չինթակա հողամասերի մինիմալ չափը պետք է վորոշի շրջանային ժողովրդական ներկայացուցչությունը»: Այս կետի մեջ էր (5 կետ) Մասլովի ծրագրի ամբողջ ելությունը: Նա պահանջում

*) Մասլովը—մենշևիկ էր. գրել է մի շարք ուսումնասիրություններ ագրարային հարցի մասին: 1903 թվին գուրս յեկավ մեր ագրարային ծրագրի քննադատությամբ:

եր վոչ թե կալվածատիրական հողերի բռնագրավումը, ալ նրանց ոտաբացումը, իսկ այս վերջինը չի բացատրում նաև հողի արժեքի վճարումը (հետ գնումը)։ Մասլովի ծրագիրը չեր կոչում գյուղացիներին կազմակերպվելու ընդհանուր շահերի շուրջը և պայքարելու հողի համար. նա «գյուղացիական կոմիտեների» լուղունդը փոխարինում էր «ընդհանուր—գեմեկրատական ապառաժային կոմիտեների» լուղունդով։ Նա առաջարկում էր ագրարային հարցը վճռել վոչ թե հեղափոխական միջոցներով, այսինքն վոր գյուղացիներն իրենք գրավեն կալվածատիրական հողերը, այլ բյուրոկրատական ճանապարհով—տեղական ինքնավարությունների վորոշումներով, վորոնք և պետք է վորոշեյին ոտաբացման յենթակա հողամասերի միջիմալ չափերը։ Պահանջելով հողերի մոնիցիպալիզացիա, Մասլովը ընդունում էր նաև նրանց մասնակի ազգայնացումը, այն է՝ յիկեղեցական, վանքապատկան և այլ հողերի հանձնումը գեմեկրատական պետությանը, և միաժամանակ ընդունում էր հողի մասնավոր սեփականությունը (մանր հողատիրություն)։

Մասլովի զեկուցումը այնքան ել համոզեցուցիչ չեր։ Սակայն նրան շտապեց ոգնության դալ փայլուն զեկուցակից Պլեխանովը։ Սա Մասլովի ծրագրի առավելությունը նկատում էր նրա մեջ, վոր նա հաշվի առնելով բոստավրացիալի հնարավորությունը, կարող էր պետք դալ նաև հեղափոխության անհաջող յեկքի միջոցին։ Հանձնելով հողը հասարակական ինքնավար որդաններին, Մասլովի ծրագիրը զրանով ստեղծում էր նրանցից պատվարներ բեակցիայի դեմ։

Միաժամանակ Պլեխանովը կատաղի կերպով հար-

ձակվում էր Լենինյան ծրագրի, մասնավորապես նա-
ցիանալիզացիայի գաղափարի վրա: Նա Լենինի ծրա-
գիրը համարում էր բուսականության և մեղադրում էր
նրան բուսաբույսությունն ու նորոգովոլչեստվոն *) վե-
րածնելու ցանկութեան մեջ: 1905—1906 թվերի գյու-
ղացիական շարժումները Պլեխանովին մեծ յերկուզ և
տարակուսանք էյին ներշնչում: Նա խիստ կերպով
ընդգծում էր նրանց մեջ բնակցիտն տարրեր, նախա-
զգուշացնելով կուսակցութեանը, թե գյուղացիութեան
հողային պահանջների բաղիկավիզմը գեո ևս գրավա-
կան չէ նրա քաղաքական բաղիկավիզմի, նա ցույց էր
առնիս, վոր գյուղացիութեանը առաջներում էլ «հողի
բաժանման» պահանջներ առաջադրելով և կալվածա-
տիրական ագարակներն ավերելով, յերբեք իրեն բուն-
տար և հեղափոխական չի համարել, այլ յեղել է պե-
տական հիմքերի իսկական պահանջողը: Ազգայնացու-
մը նա համարում էր քաղաքական տեսակետից վերին
աստիճանի վտանգավոր միջոց: Նա համեմատում էր
այն Մոսկովյան պետութեան (16 դարում) ազգային
քաղաքականութեան հետ, վորն ունենալով հողային
հակառակն տարածութեաններ, բաժանում էր դանա-
ղան անձանց, նախած նրանց գիրքին ու կոչումին:
Հողը և հողատերը սարկացած էյին պետութեան կող-
մից: Այդ տնտեսական հիմքի վրա յեր, վոր առաջա-
ցել էր ուսական բռնակալութեանը: Հենվելով Ֆրան-
սիայի և Անգլիայի փորձի վրա, վորտեղ հեղափոխա-

*) «Նորոգովոլչեստվոն» խոսքը Պլեխանովը գործ և ածում
իշխանութեանը դավադրական կազմակերպութեան միջոցով գրա-
վելու տակտիկայի իմաստով:

կան լայն շարժմանը հետեւել եր բնակցիան, Պլեխանովը պնդում եր, թե չի կարելի հուսալ, վոր մոտակա ժամանակներում Ռուսաստանում հնարավոր ե նույնպիսի դեմոկրատական կարգեր ստեղծել, վորպիսին կան Անգլիայում կամ Շվեյցարիայում ե վոր բնատավրացիայի *) զեմ մենք յերաշխիքներ չունենք:

Բնատավրացիայի հնարավորութեան դեպքում սգոյնացումը ֆեոստակար ե. ազգայնացման հետեան քով հոգը կանցնի հին կարգերի քաղաքական ներկայացուցիչների ձեռքը ե կուժեկացնի նրանց իշխանութեանը:

Լենինը իր յեզրափակման խոսքում քննադատելով Մասլովի ծրագիրը, դանում եր, վոր նա ցույց չի տալիս, թե քաղաքական վորպիսի պայմաններում պրոլետարիատին ե գլուղացիութեանը ձեռնտու չե հողաշինարարութեան այս կամ այն սխառմը ե ապացուցում եր, վոր մուսիցիպալիզացիան անիրագործելի չե թե հեղափոխութեան հաղթանակի ե թե նրա պարտութեան դեպքում: Հաղթական ապստամբութեան դեպքում մուսիցիպալիզացիան ընդունելի չե գլուղացիների համար, քանի վոր նա վատտորեն նրանց դրութեանը չի փոխելու. այդ դեպքում կալվածատիրոջ փոխարեն հողատեր են դառնում ինքնավարութեան որդանները, վորոնք պետք ե գլուղացիներից կապալավարձ ստանան, ինչպես դա առաջ եր: Իսկ պարտութեան դեպքում պարզ ե, վոր վոչ բռնազրավման ե վոչ-եւ մուսիցիպալիզացիայի մասին խոսք չի նկլ չի կարող:

*) Բնատավրացիա—նշանակում ե հեղափոխական շարժումից հետո հին կարգերի վերականգնումը:

Ռեակցիոն կենտրոնական իշխանութիւնը չի թուլատրի, վոր այնպիսի հիմնական հարցը, ինչպիսին ե կալվածատիրական հողատիրութեան վիճակը ինքնուրուշնարար վճռվի տեղական ինքնավարութիւնների կողմից: Իշխանութեան գլուխ կանգնած Դուքասոյներն ու Տրեպոյները կկարողանան մունկցիպալիզացիայի յենթարկված հողերի վրա իրենց թաթը դնել «փոխադրելով նրանց գեմատիւնների գերատեսչութիւնից ներքին գործերի մինիստրութեան գերատեսչութեան տակ»: Պլեխանովին ի պատասխան լենինը հաշտարարում եր, վոր ժամանակակից Ռուսաստանի համեմատութիւնը Մոսկովեան Ռուսաստանի հետ վոչ մի քննադատութեան չի դիմանա և վոր բնատուրացիայի դեմ ամենալավ չերաշխիքը մեր հաղթանակի վճռականութիւնն ե, իսկ լիակատար յերաշխիքը՝ սոցիալիստական հեղափոխութիւնն ե Արեւմուտքում:

Կալվածատիրական հողերը գյուղացիներին վորպէս սեփականութիւն բաժանելու մասին ղեկուցեց Բորիսովը: Սա ապացուցում եր, վոր հողերի բաժանումը ավելի յե համապատասխանում մեր հեղափոխութեան ընուլթին, քան ազգայնացումը, վոր հողերը գյուղացիների ձեռքն անցնելու դեպքում կբարձրանա նրանց բարեկեցութիւնը, վորը ե կնպաստի յերկրի արդյունաբերական առաջադիմութեանը: Բացի ազգ, նրա կարծիքով գյուղացիներն իրանք ել, չնայելով նրանց հայտարարութեանը, թե «հողը վոչ վոքինը չե, նա հասարակական ե», ցանկանում են կալվածատիր-

բական հողերը բաժանել իրենց մեջ վորպես սեփականութիւն: Բորիսովը տարակարծիք եր Լենինի հետ միայն ազգայնացման խնդրում: Լենինը քննադատելով նրա նախագիծը, հայտարարեց, վոր «յեթն համագումարն ընդունի այդ նախագիծը, այն ժամանակ ինքը իր նախագիծը կներկայացնի վորպես ուղղում Բորիսովի նախագծի, իսկ մերժելու դեպքում նա իր նախագիծը հետ կվերցնի, վորպես անհուսալի»:

Վրճարանութիւններից հետո համագումարն անցնում է նախադերի քվեարկութեան: Մասլովի պաշտպանած նախագիծի փոխարեն քվեարկութեան է դրվում Պլեխանովի, Դանի և Կաստրովի ուղղումներով ձևափոխված մի նոր նախագիծ: Առաջին քվեարկութեան միջոցին նախագիծերից է մոչ մեկը բացարձակ մեծամասնութիւն չի ստանում: Կրկնաքվեարկութեան ժամանակ Դանի, Պլեխանովի և Կաստրովի նախագիծը ստանում է 61 կողմ և 46 դեմ ձերեքի ձեռնպահութեամբ: Իբրև հիմք ընդունվում է այս նախագիծը, վորից հետո համագումարը սկսում է քվեարկել նրա առանձին կետերը առաջարկված ուղղումների հետ միասին:

Սկսվում է համառ պայքար: Բալլչևիկները ձգտելով անփոփոխ դարձնել մուխիցիպալիզացիան, առաջարկում են ուղղում ուղղումի հետևից, իսկ մենչևիկներն աչալըջութեամբ հետևում են չլինի թե ալ ուղղումների մեջ սպրդի լենինյան ազգայնացումը:

Վերջապես քվեարկութեան է դրվում ամբողջ ծրագիրը ընդունված ուղղումների հետ միասին և ըն-

դուռնովում և 62 ձախով ընդդեմ 42-ի, յոթ հոգու ձեռքն-
պահուելովամբ:

Նոր աղբարային ծրագիրը պահանջում էր բոլոր
հողերի, նրանց թվում նաև կալվածատիրական հողերի
բռնագրավումը և վոչ ոտարացումը, ինչպես ալդ աւ-
ված էր սկզբնական նախագծի մեջ: Այնուհետև նա
բոլոր հողերը, բացի անտառներից և ջրերից, հանձ-
նում էր վոչ թե գեմոկրատական պետութեանը, այլ
տեղական ինքնավարութեանների խոշոր որդանների,
վորոնք միացնում են գյուղական և քաղաքային շրջ-
անները: Մասնատիրական հողերը բացի մանր հողա-
տիրութեաններից հանձնվում են գեմոկրատական
սկզբունքներով ընարված տեղական ինքնավարական
որդաններին: Առաջվել էր մի ծրագիր, վորի, ինչպես
լենինն էր ասում «վոչ թե բոլոր չորս վոտքերը պաշ-
տած ելին, այլ բոլոր չորս պայտերը շարժուն և կախ-
ընկած էլին»: «Երականում մեր աղբարային ծրագիրը,
գրում էր նա, — մնում և վորպես բեակցիալի հետ հա-
մաձայնութուն կապեցնելու ծրագիր: Նա վոչ թե սո-
ցիալ-գեմոկրատական, այլ կադեատական*) ծրագիր է՝
տոգորված համաձայնութեան և վոչ գյուղացիական
հեղափոխութեան վոգով»:

Աղբարային ծրագրի շուրջը տեղի ունեցած վի-
ճարանութեանները ցայտուն կերպով արտահայտեցին

*) Գաղափարներ կոչվում էր լիբերալ բուրժուազիայի սահ-
մանադրական-գեմոկրատական կուսակցութեանը, վորը կազմվել
էր 1905 թ. հոկտեմբերին Այդ կուսակցութեան անգամներն էլին
լիբերալ կալվածատերերը, գեմաւթային դորժինը և աղտո
պրոֆեսիայի ներկայացուցիչները: Նրանք պահանջում էին պո-
լամենտական միապետութուն

յերկու ֆրակցիաների միջև գոյութիւն ունեցող տա-
րածայնութիւնները: Լիակատար կերպով գրսկորվեց
նրանց խոշոր տարածաշնութիւնը գյուղացիութեան
դերի գնահատութեան և բուրժուական-դեմոկրատական
հեղափոխութեան զարգացման ուղիների հարցերում:
Լենինի տակաւեկան հաշիւի եր աւանում մասսաների լայն
հեղափոխական շաժումը, ճնշված զատակարգերի հեղա-
փոխական եներգիտայի և վոգկորութեան բռնկումը:

Լենինը ուժեղ կերպով ընդգծում էր գյուղացիա-
կան շարժման հեղափոխական-դեմոկրատական բնույ-
թը, ապացուցելով, վոր գյուղացիութիւնը հեղափո-
խական է իր սոցիալ-անտեսական դրութեամբ և հան-
գիստնում և սրտկատաբիատի ամենահուսալի դաշնա-
կիցը ճորտատիրութեան մնացորդների դեմ մղվող պայ-
քարում: Զգաւելով վոչնչացնել կալվածատիրական հո-
ղատիրութիւնն ու կալվածատիրական արտոնութիւն-
ները, գյուղացիութիւնն միենույն ժամանակ քանդում
է հին կարգերի հիմքերը և անխուսափելիորեն պետք
է բացարձակ կռիւ բռնկի միապետութեան հետ: Գյուղա-
ցիական ապստամբութիւնը և իշխանութեան գրավումը
հեղափոխական ժողովրդի—պրոլետարիատի և գյուղա-
ցիութեան—կողմից, նա համարում էր անհրաժեշտ
պայման հեղափոխութեան լիակատար հաղթանակի:
Եւ ագրարային ծրագիրը, — գրում էր նա, — ամբողջ-
վին գյուղացիական ապստամբութեան և բուրժուական
գեմոկրատական հեղափոխութեան լիակատար վերջա-
վորութեան ծրագիր է»:

Ինչ վերաբերում է Պէկխանովին, նրա բոլոր ճա-
տերն այս առիթով, ինչպես և Մասլովի ծրագիրը ներ-
շնչված են այն յերկշուղից, վոր նոնց ազդում էր ազ-

րարային հեղափոխությունը և իշխանության գրավումը ժողովրդի կողմից: Նրանց ճառերում հնչում և խորին անվստահութուն դեպի դյուզաղիությունը, վորպես քաղաքական ազատության համար հետևողականորեն մարտնչող ուժի. իսկ Պլեխանովի մշտական ցուցմունքները բնտավրացիայի հնարավորության և անխուսափելիության, հետևապես և հեղափոխական կռվի անհույս լինելու մասին, այն ել այդ կռվի ամենատաք միջոցին, իհարկե ֆասսում եյին հեղափոխության գործին, թուլացնելով ճնշված դասակարգի հավատը դեպի իրենց սեփական ուժերը:

Ագրարային ծրագիրն ընդունելուց հետո համագումարն անցնում և ընթացիկ մոմենտի և պրոլետարիատի դասակարգային անելիքների հարցի քննությանը: Չմոռանաք, վոր միացուցիչ համագումարի նախապարտապետութունն սկսվեց լարված հեղափոխական կռվի ամենատաք միջոցին—դեկտեմբերյան զինված ապստամբության ուրերին: Սակայն առաջին հեղափոխական գրոհը հետ մղվեց հին իշխանության կողմից: Հակահեղափոխությունը հաղթանակը և սկսեց ավերել պրոլետարական կազմակերպությունները. համագումարը տեղի ունեցավ այն միջոցին, լերբ բանվորական մասսաները իրենցից թոթափելով պարտության հետևանքով առաջացած լքումն ու շփոթությունը, սկսել ելին ժողովել իրենց ուժերը, թեև քաղաքական ուժերի փոխհարաբերությունները լիովին չէին պարզվել ու լորոշվել: Դա հեղափոխության զարգացման մի ունցողակի շրջան էր, վորը իր կնիքը դրեց համագումարի աշխատանքների վրա, համագո-

մարը շատ ուշադրութիւն նվիրեց Պետական Դումա-ին*) և զինված ապստամբութեան հարցին:

Ընթացիկ մոմէնտի շուրջը տեղի ունեցած վիճա-բանութիւններէից պարզվեց, վոր չերկու ֆրակցիո-ներն ել ընդունում ելին, վոր չերկրում տնտեսական և ֆինանսական կրիզիսը սրվել և, վոր հեղափոխութիւնը վերջացած չե, նա չի թուլացել, ալ ընթանում և դե-պիսոր վերելք: Սակայն նրանք խիստ տարբերվում ելին իրարից շարժման ձևերի, հեղափոխութեան զար-գացման ուղիների և առաջիկա կովում զանազան դա-սակարգերի և կուսակցութիւնների դերի բժրունդու-թեան մեջ: Բալլչեիկների բանաձևը կոչ եր անում պատ-րաստվելու նոր ավելի հզոր հեղափոխական գրոհի. նա շարժման գլխավոր ձևը համարում եր վոչ թի սահ-մանադրական հողի վրա ընթացող լեգալ պայքարը, ալ անմիջական հեղափոխական շարժումը լալն մաս-սաների, վորոնք պետք և վոչնչացնելին վոստիկանա-կան—ճորտատիրական որենքները և բոնի կերպով ավերելին ժողովրդին ճնշող որգանները: Զինված ա-պստամբութիւն—անա միակ ուղին դեպի հիմնադիր ժողովը:

Հաղթական ապստամբութիւն—ժամանակավոր հեղափոխական կառավարութիւն—հիմնադիր ժողով—դեմոկրատական հանրապետութիւն—անա ալն աստի-ճանները, վորով պետք և բարձրանար հեղափոխու-

*) Խոսքը Վիտտեի Դումայի մասին և: 1905 թ. դեկտեմ-բերի 11-ի որենքը լայնացրել եր ընտրական որենքները համեմա-տած Բալլչեիկյան Դումայի հետ՝ ընտրական իրավունք եր վերա պահվում միջին և մանր բո բժուագիւյին և մասամբ բանվոր-ներին:

թյունը, վորի առաջամարտիկը հանդիսանում է պրոլետարիատը: Միմիայն հեղափոխութան մեջ դեկափարի դերը տանձնելով, պրոլետարիատը կարող կլինի ապահովել իր դասակարգային շահերը—այն է՝ բարելավել իր սոցիալ-տնտեսական դրությունը և զարգացնել իր ինքնագիտակցությունը: Բայց պրոլետարիատը կարող է հաղթանակել միմիայն զուգացիության հետ դաշնակցելով: Հեղափոխական գյուղացիությունը պրոլետարիատի ամենահուսով դաշնակիցն է միապետութան դեմ մղվող կռիվում: Լիբերալ բուրժուազիան իր դասակարգային բնույթով չի կարող դեմոկրատիայի հետևողական մարտիկը լինել ագրարային հեղափոխութան շրջանում: Հեղափոխական շարժումից վախեցած, նա ձգտում է համաձայնության գալ հին իշխանության հետ, հավատացնելով, վոր պարլամենտական պալքարը քաղաքական պալքարի միակ ձևն է: Լիբերալ բուրժուազիայի դեմ պետք է պալքարել, պետք է մերկացնել, քանզի ցրել սահմանադրական իլլյուզիաները, այսինքն վերացնել հավատը դեպի հին կառավարության խոստումներն և որհնքները: Այսպես եր գնահատում մոմենտը Լենինը, բնագծելով միաժամանակ, վոր սահմանադրական իլլյուզիաները—խարուսիկ հավատը դեպի սահմանադրությունը—հատկապես հանդես են գալիս այն ժամանակ, չերթ թվում է թե սահմանադրությունը գոյություն ունի, բայց իրապես նա չկա, քանի վոր պետական հարցերը վճռվում են վոչ այնպես, ինչպես վճռվում են պարլամենտներում: Այսպիսի պարագայում կոսակցության հերթական անհլիքը պետք է լինի պալքարել այդ իլլյուզիաների դեմ և սահմանադրա-

կան իլլյուզիաների հարցում ներկայումս ամենից հեշտ
և ամենից ուղիղ կերպով կարելի է տարբերել ռպպոր-
տյունիստին հեղափոխութեան զարգացման կողմնակ-
ցից, — ասում է Լենինը: Ոպպորտյունիստը խուսափում
է այդ իլլյուզիաները մերկացնելուց: Հեղափոխութեան
կողմնակիցները անողոքաբար մեկ կացնում են նրանց
խաբուսիկությունը:

Մենշևիկներն իրենց բանաձևի մեջ բուրբուրով են
լռում էյին սահմանադրական իլլյուզիաների դեմ կովե-
լու մասին: Նրանց հետտորներն այս հարցի շուրջը
ցուցադրում էյին կատարյալ շփոթություն: Նրանց-
ից վոմանք, ինչպես որինակ Պլեխանովը հայտա-
բարում էյին, վոր սահմանադրական իլլյուզիաների
դեմ կովելը—անտրխիզմ է, իսկ ուրիշները հայտա-
բարում էյին, վոր դա սոցիալ-դեմոկրատիայի մշտա-
կան պարտականությունն է: Ընթացիկ մոմենտի մա-
սին մենշևիկների կողմից պեկուցեց Մարտինովը, վորը
բալլշևիկներին մեղադրում էր, թե նրանք սխալվում
են սահմանադրական շինարարութեանը հակադրելով
զինված ապստամբությունը: Նա վորպես մոմենտի
հերթական խնդիր առաջադրում էր մոբիլիզացիայի
յենթարկել և կազմակերպել քաղաքական ուժերը Պլ-
տական Դոմաչի ընտրությունների շուրջը և ապա-
ցուցում էր, վոր հեղափոխութեան ներկա շրջանում
գյուղացիությունը ներշնչված է միապետական տրա-
դիցիաներով և դեպի ցարը ունեցած միամիտ հա-
վաստով, իսկ լիբերալների նշանավոր մասը ձգտում է
սահմանադրական բեծիմբ: Մենշևիկների բանաձևը
կոչում էր կուսակցութեանը պաշտպանելու ռպպորի-
ցիոն բուրժուազիային, համարելով այս վերջինին ա

վելի լուրջ քաղաքական ուժ, քան գյուղացիությանը: Վիճարանություններին մասնակցող մենչեիկ Կաստորովը*) ապացուցում էր, վոր մեր հեղափոխությունը, ինչպես Ֆրանսիական մեծ հեղափոխությունը, պետք է աստիճանաբար զարգանա բարձրանալով մեկ աստիճանից մյուսը: Այսպես Ֆրանսիայի ազգային ժողովում (генеральные штаты) և հիմնադիր ժողովում տիրապետում էին սահմանադրականները, այն ժամանակվա կադետները, որենսդրական ժողովում նրանց հաղթեցին բաղիկալ ժիրոնդիստները, վորոնք իր հերթին տեղի տվին ավելի բաղիկալ յակոբինցիներին: «Հետևաբար, — ասում էր Կաստորովը, — մեր պայմաններում կադետների հաղթանակը — դա հեղափոխության առաջին հաջողությունն է. . . Այդ պատճառով մենք, մենչեիկներս ասում ենք. Ռուսաստանի ժամանակակից սոմանտը բնորոշվում է նրանով, վոր ստեղծվում է ներկայացուցչական հիմնարկություն, վորը քաղաքական կռիվի ասպարեզ և ընդհանուր ուշադրության կենտրոն պիտի դառնա, այդ պատճառով մեր խնդիրն է հարմարեցնել մեր տակտիկան այդ դեպքերի հետ և Դուման դարձնել հեղափոխության հետագա զարգացման լծակ»:

Այսպիսով Կաստորովը դառնում է դեպի կադետները, Պետական Դուման դարձնում է ընդհանուր ուշադրության գլխավոր առարկան այնտեղ և տեսնում քաղաքական կռիվի ծանրության կենտրոնը: Սակայն նա այնքան հլ լավ մարզարե դուրս չեկավ: Մեր Դումայում նախաձեռնությունն անցնում էր վոչ թե աջակողմյան կուսակցություններից ձախակողմյաններին, այլ ընդհակառակը ձախակողմյաններից աջակողմ-

*) Կաստորովը — հայտնի վրացական մենչեիկ ժողգանիսան է:

անհերքելի: Լենինը քննադատելով մենշևիկներին բանաձևեր, ապացուցում էր, Վոլոդյա նրանց տակտիկան վորոշվում է վոչ թե պրոլետարական պայքարի հիմնական խնդիրներով, այլ ըստ այնի շահերով ու կարիքներով: Նրանք իրենց տակտիկան հիմնում են մի ղեպից մինչև մյուսը. յերբ կա Դուժա, գնում են Դուժալի չհետևից, չեթե զործադուլներ են և ապստամբություն— գնում են նրանց յետևից, մեկ խոսքով իրենց տակտիկան կառուցում են առանց հաշվի առնելու շարժման հնարավոր ձևերը և իրենց տակտիկայի հետագա հետևանքները:

Մենշևիկները յետ վերցրին իրենց բանաձևը: Ընթացիկ մոմենտի մասին համագումարը վոչ մի բանաձև չընդունեց:

Յերկար ու կենդանի վիճաբանություններ տեղի ունեցան համագումարում ղեպի Պետական Դուժան ունենալիք վերաբերմունքի հարցի շուրջը: Բայլշևիկները անց ելին կացնում ընտրությունների և իրեն՝ Դուժայի բոլորտի տակտիկան: Մենշևիկները սկզբում նետեցին «մասնակցել ընտրություններին, բայց Դուժա չգնալ» լողունգը: Համագումարում նրանք կողմնակից ելին սոցիալ-դեմոկրատիայի մասնակցության Պետական Դուժային: Դուժայի ընտրական կամպանիան զուգադիպեց ընակցիայի հաղթանակի (1906 թվի հունվար-մարտ ամիսները), պատժիչ հանձնախմբերի, մասսայական բանտարկությունների ու գնդակահարությունների հետ: Պրոլետարական կազմակերպությունները յենթարկվեցին ավերածություն, սոցիալ-դեմոկրատական թերթերը փակվեցին: Ժողովները արգելված ելին: Դուժաստվյան սահմանադրություն պայ-

մաններում կուսակցութիւնը անկարող եր լայն ծա-
վալել իր դրողակը, լայն ազդեցութեամբ տանել, առաջա-
դրել և ինքնուրույնաբար անցկացնել կուսակցական
թեկնածուներին: Ընտրութիւնների ժամանակ պայքա-
րը տեղի ունի կադետների և սև հարչութեանների
միջև:

Լենինը իր զեկուցման մեջ մատնանշում եր, վոր
սոցիալ-դեմոկրատիան ընտրութիւններին մասնակ-
ցելով փաստորեն պետք ե պաշտպանել կադետներին,
և համաձայնութեան դար նրանց հետ. իսկ այդ կհա-
կասել զուտ դասակարգային քաղաքականութեանը և
կնշանակել, վոր պրոլետարիատը պետք ե հրաժարվի
հեղափոխութեան զեկավարի դերից: Կադետները վա-
խենում են ժողովրդի հեղափոխական ինքնագործու-
նեցութիւնից և պատրաստ են հանգցնելու հեղափո-
խութիւնը: Այն ինչ ընտրութիւնների և Դումայի բոյ-
կոտի տակտիկան կոչում եր լայն մասսաներին շա-
րունակելու հեղափոխական պայքարը հիմնադրի ժողով
հրավիրելու համար, ցույց եր տալիս, վոր մեզ մոտ
դեռ չկան պայմաններ՝ վորպեսզի կուսակցութիւնը
պարլամենտական ուղիի վրա կանգնի: Վիճաբանու-
թիւններից պարզվեց, վոր բոյկոտի տակտիկան համա-
պատասխանում եր բանվորական մասսաների տրա-
մադրութիւններին և աջակցում եր նրանց կազմա-
կերպութեանը այն մասերում, վորտեղ անց եր կայ-
վում ակտիվ բոյկոտ (Լեհաստանում, Արևմտյան նա-
հանգներում):

Դումայի ընտրութիւններին մասնակցելու ամի-
նահետեւողական պաշտպանը համազուտաբար Ակսել-
րոդն եր, վորը իր զեկցման մեջ ապացուցում եր, թե

որելեկտիվ պայմանները արեւմտա-յեւրոպական պրո-
լետարիատին մղում են առաջ դեպի սոցիալիստական
հեղաշրջման նախապատրաստական ուղին, վոր նա
պաշտարում է բուրժուազիայի գերիշխանության դեմ
քաղաքական իշխանությունը ձեռք բերելու նպատա-
կով: Այնինչ մեր պրոլետարիատի և մեր կուսակցու-
թյան դրությունն այլ է: Ռուսաստանը հասունացել և
միմիայն բուրժուական հեղափոխության համար և մեր
պրոլետարիատը մարտնչում է միայն բուրժուական
դարգացման պայմաններ ստեղծելու համար: Մեզ մոտ
խոսք անգամ չի կարող լինել այն մասին թե պրոլե-
տարիատը կարող է անմիջապես ընդհարվել ուրիշ դա-
սակարգերի հետ քաղաքական իշխանությունն իր ձեռքը
ձգելու նպատակով: Որչեկտիվ պայմանները մեր պրո-
լետարիատին մղում են դեպի համագործակցություն
բուրժուազիայի հետ, բռնապետության դեմ մղած կռու-
վում: Այդ կովի ընթացքում միանգամայն թուլլատրե-
լի չե համաձայնություն և պայմանագրություն կնքել
լիբերալ-ոպոզիցիոն բուրժուազիայի հետ:

Պետական Դումայի և հեղափոխության զարգաց-
ման մեջ նրա ունենալիք դերի գնահատության հար-
ցում գրսեվորվեցին խիստ տարածայնություններ
յերկու ֆրակցիաների միջև: Մենշևիկների բանաձևը
հակադրելով Դուման կառավարությանը, գնահատում
էր այն (Դուման) զուտ իգեալիստական և վոչ մարք-
սիստական տեսակետից «վորպես զուտ ժողովրդական
ներկայացուցչություն» և վոչ թե իբրև վորոշ դասա-
կարգերի և կուսակցությունների շահերին ծառայող
մի հիմնարկություն: Բանաձևի մեջ վոչ մի խոսք չկար
Դումայի դասակարգային և կուսակցական կազմի մա-

սին, կարծես թե նա դասակարգային միատարր մի հիմնարկ եր կամ կարծես թե Դոմաշյում յեղած կուսակցություններից շատերը հազարավոր թեկերով կապված չեյին հին իշխանության հետ: Այդ բանաձևի 5-րդ կետը (գործի մասին) վերջանում եր հետևյալ նախադասությամբ. «առաջին անգամ ուսական հողի վրա տեսնելով նոր, նույն ինքն ցարի կողմից կյանքի կոչված և որենքով ճանաչված իշխանություն, վորը դուրս ե յեկել ազգի ծոցից և վորը խոսում ե նրա անունից»: Այս նախադասությունը շատ ծաղրական նկատողությունների արժանացավ համագումարում և մենշևիկներն ստիպված եյին դուրս ձգել: Պետք ե նշել, վոր Պետական Դոմաշի վրա մենշևիկները մեծ հուշեր եյին դնում, համարելով այն հեղափոխության հզոր լծակ և ամենադուրին ու հարմար ուղի դեպի հիմնադիր ժողովը: Այս տեսակետը արմատապես սխալ դուրս չեկավ: Պետական Դոման արդյունք եր դեկտեմբերյան պարտության և նրա յերևան գալն ու գոյության փաստը ինքնըստինքյան խոսում եյին հեղափոխության ժամանակավոր սլարտության մասին:

Բայլ լեկիկներն, ընդհակառակը, վոչ մի ցնորք չեյին կապում Դոմայի հետ: Լենինն ասում եր, վոր «Պետական Դոման կանգնած չե այն հիմնական ճանապարհի վրա, վորով ընթանում ե ուսական հեղափոխությունը», վոր նա անդոր ե և իշխանությունից դուրկ: Այս հարցի առթիվ համագումարն ընդունեց մենշևիկների բանաձևը, վորը ցանկալի եր համարում, վոր Դոմաշյում կուսակցական կազմակերպություններում աշխատող և նրանց ցուցմունքներին հպատակվող սոցիալ-դեմոկրատ պատգամավորների ներկայու-

թյան դեպքում, նրանցից կազմվի Դուժալի Սոց.-Դեմոկրատական խմբակ:

Այնուհետև համագումարը քննության առավ զինված ապստամբության հարցը: Բանաձևը մշակող հանձնաժողովի մեջ մտնում ելին Պլեխանովը, Չերեվանինը, Բերիկը, Վոինովը*), Վինտերը**), Որլովսկին***) և Ակիմովը****): Հանձնաժողովը վորոշ համաձայնության չեկավ և համագումարին հաստատելու ներկայացվեցին յերեք բանաձևեր: Իր բանաձևը պաշտպանելու համար արտահայտվեց Ակիմովը, վորն ապացուցում եր բոլոր հեղափոխությունների անտեղիությունն ու ֆլասքը և բուրժուական դեմոկրատիայի հետ համագործակցելու անհրաժեշտությունը: Բայլշիկներն իրենց բանաձևում հաշվի առնելով դեկտեմբերյան ապստամբության փորձը, վորով ապացուցված եր զինված պայքարի հնարավորությունը, կարեւոր և անհրաժեշտ ելին համարում կազմակերպչական-տեխնիկական նախապատրաստությունն ինչպես ե աշխատանքը դորքի մեջ: Գտնելով, վոր անխուսափելի չե հեղափոխական բռնկումը, կուսակցությունը պարտավոր ե լուրջ կերպով պատրաստվել դրա համար: Հեղափոխության յերկամյա փորձը ցույց տվեց, վոր հեղափոխական խոշոր եներգիայի իզուր վատնվել բացար-

*) Լուճաշարսկի

**) Լ. Բ. Կրասին

***) Վորովսկի

****) Մախնովեց—կուսակցության եկոնոմիստական հոտանքի ներկայացուցիչը: «Ռաբոչի Դելոի» խմբագիրը և արտասահմանի «Կուսական սոցիալ-դեմոկրատների միության» հիմնադիրներից մեկը:

ձակ չեղույթների ժամանակ, վորովհետև կուսակցու-
թյունը չի կարողացել զինել և չի գիտեցել ղեկավա-
րել մասսաներին փողոցներում: Մենչևիկական բանա-
ձևը, ներշնչված արհամարհական վերաբերմունքով դե-
պի պայքարի հոկտեմբեր-դեկտեմբերյան ձևերը, չե-
ռանգուն կերպով կոչում էր դիմադրել բոլոր այն փոր-
ձերին, վորոնք նպատակ ունին պրոլետարիատին մաս-
նակից անելու զինված ապստամբությանը, լինեն
դրանք կառավարության պրովոկատորական փորձեր,
թե անմիտ հեղափոխականության բռնատարական իլ-
լյուզիաներ, նա նախազգուշացնում էր կուսակցությու-
նը այն վտանգից, վորը սպառնում էր նրան, յեթե
բոլոր խնդիրները կենտրոնացվեն միասնական ապս-
տամբության պլանի շուրջը: Բանաձևը այնքան յերկ-
միտ և զգուշ էր, վոր համագումարում կատակով նրան
անվանում էին բանաձև զինված ապստամբության
դեմ:

Մեծ վեճ առաջացրեց բանաձևի առաջին կետի
վերաբերյալ Պլեխանովի առաջարկած ուղղումը: Նա
առաջարկում էր «հեղափոխական կռիվը առաջադրում
է անմիջապես դուրս կորզել պետական իշխանություն-
նը միապետական-ճորտատիրական կառավարության
ձեռքերից» նախադասության մեջ «դուրս կորզել պե-
տական իշխանությունը» խոսքերը փոխարինել «դուրս
կորզել իրավունքներ» արտահայտությամբ: Քննադա-
տելով այդ ուղղումը Վոինովը մեղադրում էր, վոր Պլե-
խանովը ցանկանում է սոցիալ-դեմոկրատիայի ծրագիրը
փոխարինել կադետական ծրագրով, ապացուցելով, վոր
նա արդեն հասել է այնտեղ, վոր կոչ է անում վոչ թե
միապետությունը տապալելու, այլ միմիայն նրանից

իրավունքներ կորզելու: «Իրավունքներ կորզել» նշանակում է թողնել միապետությունը անխախտ. և վոչ թե վոչնչացնել նրան: Պլեխանովի ուղղումը տապալվեց:

Պարտիզանական լեյտւթների հարցը լուրջ տարածայնություններ չառաջացրեց: Բանաձևը մշակող հանձնաժողովը համաձայնության եր յեկել:

Պրոֆմիությունների մասին բանաձևը նույնպես միաձայն ընդունվեց:

Ազգային սոցիալ-դեմոկրատական կազմակերպությունների միացման հարցը, վոր վերին աստիճանի կարևոր քաղաքական նշանակություն ուներ, մենշևիկները, չնայած լեհ, լատիշ և բուլղարս պատգամավորների ուժգին բողոքին, հետաձգեցին համագումարի վերջին:

Լեհերի և լատիշների հետ միացումը անցավ առանց բարդությունների, բավական հարթ:

Բուլղարստների հետ մեծ վեճեր տեղի ունեցան:

Լեհական և լատիշական սոց.-դեմոկր. կուսակցությունների հետ միանալու պայմանների նախագիծը հանձնաժողովում ընդունվեց միաձայն:

Լատիշական կազմակերպության վերաբերմամբ ընդունված եր մի վերապահում, վորով նա իրավունք ստանալով ընդհանուր կուսակցական կենտրոնական կոմիտեյում իր մշտական ներկայացուցիչն ունենալու, միևնույն ժամանակ իրավունք եր ստանում իր ինքնուրույն վերաբերմունքն ունենալու դեպի ագրարային հարցը: Այս մասին Ռ. Ս. Դ. Բանվ. կուսակցության ագրարային ծրագրի մեջ ծանոթություն եր մտցվում ակն մտքով, վոր այդ ծրագրի պարտադիր չե լատիշական սոց.-դեմոկրատիայի համար:

Բուճդի հետ միանալու հարցը չերկարատև վիճարանալթյուններ առաջացրեց թե նախագիծը մշակող հանձնաժողովում և թե համագումարում: Բուճդիստները ամենամոտ մասնակցութիւնն ելին ունեցել մեր կուսակցութեան առաջին համագումարի կազմակերպման գործում: Այն ժամանակ Բուճդը կուսակցութեան մեջ մտնում եր ավտոնոմ սկզբունքներով: Բուճդը ուներ իր համագումարը, իր կենտկոմը և տեղական կազմակերպութիւնները: Շուտով Բուճդի մեջ յերևան յեկան ազգայնական ձգտումներ և կազմակերպչորեն առանձնանալու տենդենցներ, վորոնք ցատտուն կերպով արտահայտվեցին նրա հինգերորդ համագումարում: Այս համագումարում ընդունվեց Բուճդի կանոնադրութիւնը: Այդ կանոնադրութեան յերկրորդ կետը ձևակերպված եր հետևյալ ձևով. «Բուճդը հանդիսանում և հրեական պրոլետարիատի սոցիալ-դեմոկրատական կազմակերպութիւնը, վորը իր գործունեութեան մեջ չի սահմանափակված վորևէ բալտնական շրջանակներով և մտնում և կուսակցութեան մեջ վորպես նրա միակ ներկայացուցիչը»: Պաշտպանելով կանոնադրութեան այս կետը, Բուճդի ներկայացուցիչները կուսակցութեան յերկրորդ համագումարում հայտարարում եյին, վոր կուսակցութեան դաշնական մասերի փոխհարաբերութիւնները պետք և հիմնված լինեն ֆեդերացիայի սկզբունքի վրա. «Կուսակցութեան մի մասը ներկայացնում և ուսական կոմիտեների գումարը, մյուս մասը՝ Բուճդը կազմակերպված վորպես առանձին միութիւն»: Այսպես Բուճդի ներկայացուցիչները հրեական պրոլետարիատի համար պահանջում եյին ինքնուրույն քաղաքական

կազմակերպություն, վորը ներկայացնելու եր նրա ազգային շահերը՝ Ռուսաստանի սոցիալ-դեմոկրատիայի ներսում և ձգտում էյին կուսակցությունը կառուցել ըստ ազգությունների—մի հանգամանք, վորը հակառակ էր մարքսիզմի սկզբունքներին, վորոնց համաձայն խմբակային, պրոֆեսսիոնալ և ազգային շահերը պետք է լենթարկվեն ընդհանուր դասակարգային շահերին: Բունդիստների առաջարկած կանոնադրությունը համագումարի կողմից չընդունվեց և Բունդը հեռացավ կուսակցության կազմից:

Միացուցիչ համագումարում Բունդի ներկայացուցիչները չափավորեցին իրենց պահանջները. նրանք հրաժարվեցին ֆեդերացիայից ու հրեական պրոլետարիատի միակ ներկայացուցիչը լինելու պահանջից: Առաջին կետի համաձայն, Բունդը նկատվում էր վորպես հրեական պրոլետարիատի սոցիալ-դեմոկրատական կազմակերպություն, վորի գործունեությունը չէր սահմանափակվում վորոշ ռայոնական շրջանակներով և վորը մտնում էր Ռուսաստանի Սոց. Դեմ. Բանվ. կուսակցության կազմի մեջ: Բացի այդ, բունդիստները համաձայնվեցին ունենալու տեղերում միասնական ղեկավարող հիմնարկություններ, վորոնք իրենց վորոշումներն ընդունում էյին և անց էյին կացնում ձայների հասարակ մեծամասնությամբ: Նախադիժը աննշան ուղղումներով ընդունվեց համագումարի կողմից:

Համագումարն իր աշխատանքների վերջում ընդունեց կուսակցության նոր կանոնադրությունը, կառուցված դեմոկրատական սկզբունքի վրա. կուսակցության բոլոր պաշտոնատար անձինք ընտրովի չեն, հաշվետու և փոփոխվելու յենթակա:

Մենշևիկները ցանկանում ելին մտցնել մի կետ, վորի համաձայն արտակարգ համագումար հրավիրելու համար պահանջվում եր կուսակցության անդամներէ յերկու յերրորդ մասի ցանկությունը, փոխանակ գուցություն ունեցող կես մասի: Սակայն Լենինը և մյուս բալլշևիկները հանձնաժողովում վճռապես բողոքեցին, վոր այդ կերպ ցանկանում են կրճատել ռազմական տարրին վերապահված իրավունքները, պնդելով, վոր կարեւոր չկա յերրորդ համագումարի ընդունած վորոշումը այդ մասին փոխելու:

Բալլշևիկները հակառակ ելին նույնպես, վոր կենտրոնական որդանի խմբագրությունն ընտրվի համագումարի և վոչ կենտկոմի կողմից. նրանք առարկում են, վոր այդ դեպքում կենտրոնական որդանի խմբագրությունը, ընտրված լինելով համագումարի կողմից, իրեն բոլորովին անկախ կզգա և փոփոխվելու վոչ չենթակա նույնիսկ այն դեպքում, յերբ նատանելիս լինի կենտկոմի համար անընդունելի տակտիկական դիմ: Այս նկատառումով մտցրին հետևյալ ուղղումը. «Կենտրոնական որդանի խմբագրությունը նշանակվում ե կենտրոնական Կոմիտեյի կողմից»:

Ուղղումը չընդունվեց: Կանոնադրությունը միաձայն ընդունվեց: Կենտրոնական Կոմիտեյի և կենտրոնական որդանի ընտրությունները արագ կատարվեցին, վորովհետև Ֆրակցիաները այդ մասին համաձայնության ելին յեկել նախորոք (բալլշևիկների մի մասը հակառակ եր կենտկոմ մտնելուն): Կենտկոմի կազմը վորոշված եր ընտրել 10 հոգուց, վորոնցից 7-ը մենշևիկ, 3-ը բալլշևիկ: Մենշևիկներէ անցան Ռոզա-մնովը, Գոլլումանը, Խինչուկը, Կրոխմալը, Ռադչենկո,

Կոլոկոլնիկովը և Բախմեհանը: Բալշևիկներին՝ Դեանից-
կին, Կրասինը և Ռիկովը: Կենտրոնական որդանի-
խմբադրութեան մեջ մտան Մարտովը, Մարտինովը,
Պոտրեսովը, Դանը և Մասլովը:

Խոչ տվեց միացուցիչ համագումարը:

Վորժնի և յին նրա անմիջական հետևանքները և
Իժմն ևր նրա նշանակութունը մեր կուսակցութեան
պատմութեան մեջ:

Համագումարի աշխատանքների գնահատականը
տալիս, անհրաժեշտ և ընդգծել, վոր միացուցիչ հա-
մագումարը պայքարի ասպարեղ դարձավ մեր կուսա-
կցութեան յերկու հոսանքների՝ մի կողմից ծախակող-
մյան-մարքսիստական-հեղափոխական հոսանքի և մյուս
կողմից՝ աջակողմյան-ռուսոփոխական հոսանքի
միջև: Համագումարի զեկուցումները, վիճարանութուն-
ներն և ընդունած բանաձևերը բացեցին և լուսաբա-
նեցին յերկու ֆրակցիաների միջև գոյութուն ունե-
ցող սկզբունքային լուրջ տարաձայնութունների բո-
ւականակութունն ու չափը և նպաստեցին նրանց դա-
դափարական սահմանագծմանը: Լենինի տակախկան՝
հիմնված տվյալ կոնկրետ պայմանների և դասակար-
գերի ու նրանց կուսակցութունների փոխհարաբերու-
թյունների մարքսիստական անալիզի վրա, վորոշվում
եր պրոլետարական կռվի հիմնական շահերով ու խըն-
դիրներով, միևնույն ժամանակ հաշվի առնելով նրա
բոլոր հնարավոր հետևանքները: Լենինը իր տակախ-
կան հիմնում եր ճնշված դասակարգերի՝ բանվորներ
գլուղացիների մասսայական հեղափոխական շարժման,
նրանց հեղափոխական յեռանդի արթնացման վրա,
միևնույն ժամանակ ճիշտ գնահատելով հեղափոխու-

թյան շարժիչ ուժերը — պրոլետարիատը՝ վորպես առաջնաժողովը և ղեկավար, դուրսագրութունը՝ վորպես նրա վստահելի դաշնակիցը:

Մերկացնելով լիբերալ կուսակցություններին հակահեղափոխական բնույթը, նրանց յերկյուղը հեղափոխությունից և ձգտումը՝ համաձայնություն կուսացնելու հին իշխանության հետ, լենինը պաշտարում էր սահմանադրական իլլուզիաների դեմ և Պետական Դումային բոյկոտ հայտարարելով, ցույց էր տալիս հաղթանակի ուղին — զինված ապստամբություն և իշխանության գրավում՝ հաղթական հեղափոխական ժողովրդի կողմից:

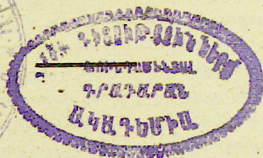
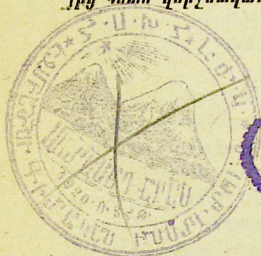
Այնինչ մենշևիկները ամեն կերպ կրկնելով, վոր բուրժուական հեղափոխությունը ղեկավարողը պետք է լինի բուրժուազիան, հակառակ ելին իշխանության գրավման՝ հեղափոխական ժողովրդի կողմից: Բացասելով պրոլետարիատի և գյուղացիության հեղափոխական-դեմոկրատական դիկտատուրան, նրանք դրա հետ միասին ժխտում ելին նաև պրոլետարիատի ղեկավար դերը բուրժուական-դեմոկրատական հեղափոխության մեջ: Պաշարը այս լողունդի դեմ միանգամայն վորոշում էր համագումարի քաղաքական դեմքը: Չհավատալով հեղափոխության լիակատար հաղթանակին, մենշևիկներն իրենց բոլոր հույսերը կապում ելին Պետական Դումայի հետ, ձգտելով համաձայնության պալ կազմուհիների հետ, կրճատել ագրարային ծրագիրը և հարմարեցնել այն թերի դեմոկրատական հեղաշրջման հետ: Յեթե միացուցիչ համագումարը գնահատելու լինենք համագումարի մենշևիկական մասի ընդունած բանաձևերի հիման վրա, ապա պետք է ասենք,

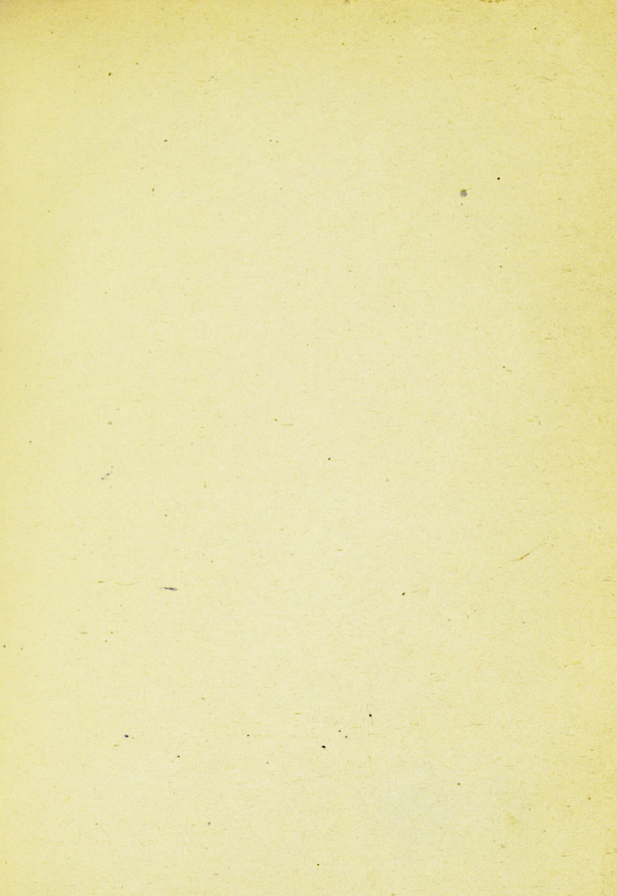
վոր քաղաքական բոլոր հիմնական հարցերում նա զբաղվորեց յերերում և տատանում, պարզապես շեղվելով հոկտեմբեր-դեկտեմբերյան կռիւի ձևերից (քաղաքական գործադուլներ, զինված ապստամբություն) թեքվեց դեպի սահմանադրական ձևերը, Դուման համարելով վորպես ընդհանուր-ազգային շարժման նոր կենտրոն և ամենակարճ ճանապարհը դեպի հիմնադիր ժողով: Համագումարը դատապարտեց պրոլետարիատի և գյուղացիության հեղափոխական-դեմոկրատական դիկտատուրայի լուրնգը և Դուման բռնկոտի յենթարկելու տակտիկան:

Համագումարի աշխատանքների քաղաքական ամենաարժեքավոր հետեանքը պետք է համարել ուսանական սոցիալ-դեմոկրատիայի միացումը ազգային կազմակերպությունների հետ: Ամբողջ Ռուսաստանի դիտակից պրոլետարիատը միացավ Ռ. Ս. Դ. Բ. կուսակցության ընդհանուր միասնական ղրոշակի տակ — մի բան, վոր կարող եր ավելի թափ ներշնչել նրա աշխատանքին: Դժբախտաբար վրա հասնող բնակցիան և կուսակցական կազմակերպությունների քայքայումը խանգարում էյին կազմակերպչական կապերի ամրացմանը ազգային սոց.-դեմոկր. կազմակերպությունների հետ:

Միացուցիչ համագումարը վերջ դնելով պառակտմանը, ձևականորեն վերականգնեց կուսակցության միասնականութունը: Կազմակերպչական տարածայնությունները վորոշ չափով վերացան: Սակայն մնում էյին տակտիկական տարածայնությունները, վորոնք իազափարական պայքարն անխուսափելի ելին դարձնում: Համագումարի բալլնիկական ֆրակցիային

պատկանող պատգամավորները կուսակցութեանն ուղղած իրենց դիմումի մեջ հայտարարում ելին, վոր իրենք կուսակցութեան միասնականութեան կողմնակից և հակառակ են պառակտմանը, բայց իրենց իրավունք են վերապահում կուսակցութեան ներսում քննադատելու, պահպանելով ի հարկե գործողութեւնների միասնականութեւնը: Ամուր կերպով միանալու հուսները չարդարացան: Ֆրակցիոն կենտրոնները շարունակում ելին գոյութեւն ունենալ: Համագումարից անմիջապէս հետո սկսվեց պայքար պարլամենտական միւստրութեան հարցի առիթով: Յերկու ֆրակցիաների միջև հարաբերութեւնները աչն աստիճան սրվեցին, վոր 1906 թվի ամառը բայլշիկները վորոշում ընդունեցին արտակարգ համագումար հրավիրելու: Լոնդոնի համագումարից հետո (1907 թ.) սկզբունքային տարաձայնութեւնները և կաղմակերպչական առանձնացումը յերկու ֆրակցիաների միջև գնալով տարեց-տարի ավելանում և խորանում ելին, մինչև վոր 1912 թվին Պրագայում կայացած հունվարի կոնֆերենցիայից հետո վերջնականապէս խզվեցին:

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0045293

[154.]

A $\frac{1}{8421}$

ԴԻՆՆ Ե 15 Կ.

